

การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี*

ยงยศ แก้วยก** วรารักษ์ ยืนยง*** สุภาภรณ์ ชุมสาย****

(วันรับบทความ: 27 มกราคม 2564, วันแก้ไขบทความ: 3 มิถุนายน 2564, วันตอบรับบทความ: 7 มิถุนายน 2564)

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจาอำเภอนาทมจังหวัดจันทบุรี 2) เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจาอำเภอนาทมจังหวัดจันทบุรี ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 2 คน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ประกอบด้วย ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัจจัยด้านการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส คือ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากประชาชนเป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้หมู่บ้านพัฒนาไปได้ และกระบวนการบริหารจัดการของชุมชนบ้านน้ำใสคือ หลักทฤษฎี 5 รวม และ 23 หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในหลวง รัชกาลที่ 9 โดยหลักทฤษฎี 5 รวมนั้นเป็นหลักการที่ชุมชนได้คิดสร้างขึ้นมาและจะใช้ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเกิดความความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความเข้มแข็งของชุมชน, การบริหารจัดการ, ชุมชนบ้านน้ำใส

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี

**นักศึกษาสาขารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (Email: golfyongyod@gmail.com)

***นักศึกษาสาขารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (Email: Wbeer.ysos@gmail.com)

****นักศึกษาสาขารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (Email: hsupaporn.hippo@gmail.com)

Community Strengthening of Ban Nam Sai, Thun Bencha. Sub-District Tamai District Chanthaburi Province.

Yongyod Keawyok^{*}, Wararak Yunyong^{**} Supaporn Chumsai^{***}

(Received Date: January 27, 2021, Revised Date: June 3, 2021, Accepted Date: June 7, 2021)

Abstract

The Objective of articles on the strengthening of Ban Nam Sai community Thung Bencha Sub-District, Tha Mai District, Chanthaburi Province were to study the factors affecting the strength of Ban Nam Sai community. Thung Benja Sub-District, Tha Mai District, Chanthaburi Province and to study the management process of Ban Nam Sai community Thung Benja Sub-District, Tha Mai District, Chanthaburi Province The researcher studied with a qualitative method. By studying documents, In-depth interviews with two key contributors and a non-participant observation.

The study found that factors affecting the strength of Ban Nam Sai Community consisted of community leadership factors, public participation factors community learning, local wisdom and community culture, natural resource and environmental factors And support factors from government agency and private organizations factors. The most important factor affecting the strength of Ban Nam Sai Community was participation local people because people were the main force that would drive the village to develop. The management process of Ban Nam Sai Community was the 5 theories and 23 principles of His Majesty King Rama IX's Work.. The 5 theory were created by local people in order to support sustainably community strength help promote and support the community to achieve sustainable strength.

Keywords: Community Strengthening, Management, Ban Nam Sai community

^{*} Student, Political Sciences Department, Faculty of Humanities and Social Sciences (Email: golfyongyod@gmail.com)

^{**} Student, Political Sciences Department, Faculty of Humanities and Social Sciences (Email: Wbeer.ysos@gmail.com)

^{***} Student, Political Sciences Department, Faculty of Humanities and Social Sciences (Email: hsupaporn.hippo@gmail.com)

1. บทนำ

ท่ามกลางกระแสการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในภาพรวมนั้น ละเลยการให้ความสำคัญกับชุมชนชนบท ซึ่งชุมชนจำนวนมากต้องเผชิญกับปัญหานานัปการ แต่ยังมีชุมชนจำนวนหนึ่งสามารถปรับตัว และกำหนดทางเลือกในการพัฒนาของตนเอง แทนการปล่อยตัวเองไปตามแนวทางการพัฒนาที่กำหนดจากภายนอกชุมชน (นภาพรณ์ หะวานนท์, 2550, หน้า 1)

การที่จะทำให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จในการบริหาร หรือการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม ให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ต้องเริ่มจากฐานรากที่ชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้กำหนดความหมายหรือนิยามของความเข้มแข็งเอง เนื่องจากชุมชนต่างๆ อาจมีรากฐานและความเข้มแข็งที่แตกต่างกัน เช่น การมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่และความเพียงพอที่แตกต่างกัน ฉะนั้นความเข้มแข็งและปัจจัยที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของชุมชนจึงควรให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดเอง (สัสดาวัลย์ สำราญ, 2558, หน้า 630)

“ชุมชนเข้มแข็ง” นั้นเป็นคำจำกัดความที่หมู่บ้านหรือชุมชนต่างๆ ต้องการที่จะพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่สิ่งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคนในชุมชนว่ามีความสามารถบริหารจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง โดยชุมชนเข้มแข็ง นั้นคือชุมชนที่ประชาชนมีความสามัคคี มีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชน สมาชิกในชุมชนใช้ความสามารถในการพึ่งตนเอง ประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือในการทำงานระหว่างชุมชนกับเทศบาล สมาชิกในชุมชนมีจิตอาสาและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น เพราะทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบร่วมกัน กล่าวคือ “ชุมชน” คือ กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันตามพื้นที่ตามภูมิศาสตร์ หรือกลุ่มคนที่อยู่รวมตัวกัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่ทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยมีโครงสร้างและวัตถุประสงค์การดำเนินการของสมาชิกในชุมชนที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยสมาชิกในชุมชนมีความตระหนักในเอกลักษณ์ของชุมชน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน (รพีภัทร์ สุขสมเกษม, 2559, หน้า 2)

ดังนั้น การส่งเสริมและสนับสนุนให้ “ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง” กล่าวคือ การที่สมาชิกในชุมชนมีความสามารถบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาวิกฤตในลักษณะต่างๆ และชุมชนเข้มแข็ง คือชุมชนที่สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี ซื่อสัตย์ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการรวมกลุ่มองค์กรในชุมชน ผู้นำมีคุณธรรม มีวิสัยทัศน์และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน สมาชิกในชุมชนมีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติม มีอาชีพสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ครอบครัวมีความอบอุ่น รักใคร่ปรองดอง อยู่พร้อมหน้าและมีสุขภาพที่แข็งแรง สมาชิกในชุมชนสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาภายในชุมชนได้ด้วยการมีส่วนร่วม และสมาชิกในชุมชนจะต้องมีความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาหรือร่วมกันพัฒนา เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน โดยสามารถบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยชุมชนเอง (รพีภัทร์ สุขสมเกษม, 2559, หน้า 4)

ชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เริ่มต้นการพัฒนาโดยที่ไม่มีโครงสร้างพื้นฐาน ในปี พ.ศ. 2548 ถนนคือเป็นฝุ่นทั้งหมด ที่ทำการก็ไม่มี มีที่สาธารณะก็กลายเป็นที่ทิ้งขยะ 11 ไร่ ทำให้สร้างปัญหาสร้างมลภาวะให้แก่หมู่บ้าน ดังนั้น พลังที่จะขับเคลื่อนให้หมู่บ้านพัฒนาต้องใช้ทั้งผู้นำ ความคิด ทรัพยากร ทุน รวมถึงลูกบ้าน และปัจจัยอื่นๆ ด้วย (นิธิธ ณะมูล, สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2562)

ชุมชนบ้านน้ำใส เป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลชนะเลิศการคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ระดับจังหวัดจันทบุรี ประจำปี 2557 และเป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลบ้านสวย เมืองสุข ระดับประเทศ ประจำปี 2558 ในปัจจุบันชุมชนบ้านน้ำใส เป็นศูนย์เรียนรู้ของจังหวัดจันทบุรีและของประเทศ เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เปิดให้มีการเข้ามศึกษาดูงาน/อบรมตลอดทั้งปี ในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง และการทำเกษตร รวมทั้งมีโครงการต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน มีการพัฒนาหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านผ่านเวทีประชาคมเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน เน้นการมีกิจกรรมร่วมกันของคนในหมู่บ้านเป็นหลัก (นิธิธ ณะมูล, สัมภาษณ์ 6 สิงหาคม 2562)

ปัจจุบันถือว่าชุมชนบ้านน้ำใสสามารถพัฒนา และประสบความสำเร็จในหลายชั้น สามารถดูได้จากอัตราการเติบโตของกลุ่ม ตั้งแต่จุดเริ่มต้น 15,000 บาท จนมาปัจจุบันมีทุนสะสมไม่ต่ำกว่าแสนบาท จากที่ไม่มีสถานที่ทำการ ต้องประชุมกันที่ได้ทุนของสถานีนามัย ก็ได้มีการประสานงานกับภาครัฐที่จะทำสัญญาต่อเจ้าของที่ เพื่อให้เป็นที่สาธารณะในการสร้างสถานที่ทำการของหมู่บ้าน และเรื่องการบริหารจัดการทุนสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) โดยนำทุนนั้นไปพัฒนาถนนภายใน

ชุมชน อีกทั้งในเรื่องอัตราการกู้เงินของคนในชุมชนก็น้อยลง และเริ่มมีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายกันมากขึ้น และชุมชนได้มีการวางวิสัยทัศน์ไว้ว่าอีก 15 ปีข้างหน้าจะไม่รับทุนสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) เนื่องจากจะพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ ให้นำทุนนั้นไปจัดแบ่งให้กับชุมชนอื่นๆ ที่จำเป็นในการพัฒนามากกว่า (นิธิศ ธนะมูล, สัมภาษณ์, 6 สิงหาคม 2562)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านน้ำใสเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีความพยายามที่จะพัฒนาให้หมู่บ้านเกิดความเข้มแข็งและเจริญขึ้น โดยเริ่มจากที่ไม่มีโครงสร้างพื้นฐานจนชุมชนสามารถพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนได้จนประสบความสำเร็จ อีกทั้งได้รับรางวัลจากการคัดสรรมากมาย ซึ่งเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของคนในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกน้อมนำเอาหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถเป็นตัวอย่างให้แก่ชุมชนใกล้เคียง และประชาชนทั่วไปได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาว่าอะไรคือปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี และมีกระบวนการบริหารชุมชนอย่างไรให้เกิดความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง สมาชิกของชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี อาศัยอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี

3. วิธีการศึกษา

ในการศึกษา เรื่องการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยเลือกวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ และมีกระบวนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

3.1.1 การวิจัยเอกสาร เอกสารที่จะใช้ในการวิจัยนี้ ได้แก่

ก. เอกสารขั้นต้น (primary data) เป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบต่างๆ คือ แผนพัฒนาหมู่บ้าน ประจำปี2561 บ้านน้ำใส หมู่ที่11 ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี

ข. เอกสารชั้นรอง (secondary data) เป็นเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบต่างๆ คือ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง อินเทอร์เน็ต

3.1.2 การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured or guided interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (interview guide) เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่างๆ คือ

ก. การสัมภาษณ์แนวประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (oral history) เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์จากความจริงที่มีได้มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ข. การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) เป็นการใช้แนวสัมภาษณ์เจาะลึก (ตามภาคผนวก) โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ (key-informants)

ชื่อ-สกุล

1. นางจิตาภา ธนะมูล
2. นายนิธิศ ธนะมูล

สถานภาพในการให้ข้อมูล

1. ผู้ใหญ่บ้าน
2. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งเบญจาและหัวหน้างานด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน

3.1.3 การสังเกตการณ์ เป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลเสริมวิธีการอื่นๆ โดยใช้กระบวนการสังเกต คือ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ความเป็นมา ประชากร สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ตลอดจนศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตของผู้อยู่ในชุมชน พฤติกรรมของชาวบ้านในเรื่องของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การแสดงความคิดเห็นของผู้อยู่ในชุมชน การเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ การชักชวนให้ผู้อื่นเข้าร่วมกิจกรรม การติดต่อสื่อสารระหว่างภายในชุมชนและนอกชุมชน อีกทั้ง สังเกตพฤติกรรมของผู้นำต่อการแสดงบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม รวมทั้งพฤติกรรมการใช้จ่าย การออม การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของชุมชนตามทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อการบริหารจัดการชุมชน

3.2 การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพโดยอาศัยเทคนิคสามเส้า คือ การตรวจสอบข้อมูลโดยใช้ผู้สัมภาษณ์ที่มีจุดยืนต่างกัน การตรวจสอบจากช่วงเวลาที่ใช้สัมภาษณ์ต่างกัน และการตรวจสอบโดยใช้สถานที่สำหรับการสัมภาษณ์ต่างกัน รวมไปถึงการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะมีการตีความในลักษณะต่างๆ คือ

3.3.1 การตีความเพื่อจัดกลุ่มข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ทั้งข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ โดยจัดระเบียบของข้อมูลจำแนกตามประเภทและหัวข้อ

3.3.2 การตีความในเชิงเหตุและผล นำข้อมูลที่ได้จากการจัดระเบียบจำแนกตามประเด็นแล้วมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ และเชื่อมโยงความสอดคล้องแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

3.3.3 กระบวนการวิเคราะห์ การพิจารณาแยกออกเป็นส่วนๆ เพื่อทำความเข้าใจในแต่ละส่วนให้กระจ่างชัดจนว่าแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร ก่อนที่จะนำมาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์ เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้

4. สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้ ข้อที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี และข้อที่ 2. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี มีผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

ผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี

1.1 ปัจจัยภายใน มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย

1.1.1 ด้านผู้นำชุมชน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี อย่างมากปัจจัยหนึ่ง โดยผู้ใหญ่บ้านของบ้านน้ำใส คือ ผู้ใหญ่จิตาภา เป็นผู้ที่มีความเสียสละเวลาและอุทิศตนเพื่อชุมชน เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถ มีความจริงใจในการให้บริการประชาชนอย่างแท้จริง และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ซึ่งความรู้ความสามารถของผู้ใหญ่นั้น เป็นสิ่งสำคัญในการที่จะสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นผู้นำในการแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน ซึ่งชุมชนบ้านน้ำใสมีระบบการบริหารงานในรูปของผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจึงถือเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของชุมชนที่จะสร้างความเข้มแข็ง

หมู่บ้านน้ำใสแยกตัวจากหมู่บ้านสะพานเหล็ก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 ถึงปัจจุบัน ในช่วงแรกปี พ.ศ.2538 คือชุมชนแยกเป็น 2 ฝั่ง คือ หมู่5 สะพานเหล็ก และบ้านน้ำใส หมู่11 ทุ่งเบญจา มีผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ ผู้ใหญ่สุทิน ศรีคงรักษ์ เป็น 2 สมัย สมัย

ละ 5 ปี 2 สมัยก็เป็นเวลา 10 ปี ซึ่งเป็นการรับตำแหน่งจากการมีพวกพ้องเพื่อผู้ลงเอยะ คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเครือญาติของเขาทั้งสิ้น ในสมัยที่ผู้ใหญ่สุทินดำรงตำแหน่งหมู่บ้านก็ไม่ได้มีการพัฒนาใดๆ ยกตัวอย่างเช่น การขาดความรับผิดชอบในงานราชการเนื่องจากงานที่ผู้ใหญ่สุทินได้รับมอบหมายจากอำเภอและองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งเบญจานั้น ผู้ใหญ่สุทินไม่สามารถส่งตามเวลาที่กำหนด ทั้งนี้ ทำให้ได้รับผลกระทบโดยรวมทั้งหมู่ 11 บ้านน้ำใส เพราะส่งงานไม่ตรงตามเวลาที่กำหนด ทำให้ไม่เคยมีกิจกรรมร่วมกันเองและกับภายนอก ส่งผลให้เกิดปัญหาภายในหมู่บ้านคือ ไม่มีโครงการเข้ามาสนับสนุนชุมชน และบ้านน้ำใสในสมัยนั้นมักถูกมองข้าม อย่างไรก็ตาม ผู้ใหญ่สุทินก็เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม ไม่คดโกง เพียงแต่ขาดความรู้ในการบริหารจัดการและการพัฒนา มีวิสัยทัศน์ที่แคบเกินไป เห็นได้จากโครงการพัฒนาหมู่บ้าน หรือการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน ผู้ใหญ่สุทินไม่มีการเขียนเสนอโครงการพัฒนาหมู่บ้านหรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน ทำให้ปัญหาของชุมชนที่เป็นอยู่นั้นไม่ได้รับการแก้ไข อาจกล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่สุทินยังไม่มองผลกระทบในมุมที่กว้างพอ และผลกระทบระยะยาวของหมู่บ้านซึ่งวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชนจะมีผลในการนำพาหมู่บ้านให้ก้าวหน้าต่อไป

ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 ผู้ใหญ่จิตาภาได้รับเลือกตั้งมาเป็นผู้ใหญ่บ้านก็ประสานงานกับภาครัฐที่จะทำสัญญาต่อเจ้าของที่เพื่อให้เป็นที่สาธารณะในการสร้างสถานที่ทำการของหมู่บ้าน จนได้ทำการหมู่บ้านที่ใช้เป็นพื้นที่ทำงานกันของคนในชุมชนมาถึงปัจจุบันจากที่ไม่เคยมีในอดีต และถนนที่เป็นดินแดงเป็นฝุ่น ผู้ใหญ่จิตาภาก็ได้บริหารจัดการทุนสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยการนำทุนนั้นไปพัฒนาถนนภายในชุมชน กรณีดังกล่าวสะท้อนได้จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้นำท่านหนึ่งที่ว่า

“เมื่อก่อนนี่ไม่มีอะไรเลย ถนนแดงมีแต่ฝุ่น ไปไหนมาไหนก็ลำบาก จนมีผู้ใหญ่มานี่แหละ ถึงมีถนนขาว ไปไหนมาไหนก็ดีขึ้น หัวไม่ต้องแดง” (บุญเที่ยง นิยมทอง, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2563)

ผู้ใหญ่จิตาภาได้ดูแลถึงความเป็นอยู่ของลูกบ้าน และแก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือน จนปัจจุบันคนในหมู่บ้านนั้นหมดหนี้จากนายทุนที่มาปล่อยเงินกู้แล้วเก็บดอกเบี้ยสูงๆ ผู้ใหญ่จิตาภาทำให้หมู่บ้านน้ำใสเจริญขึ้นจากอดีตมาก ซึ่งเขารับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน และความเห็นชอบเรื่องต่างๆ จากลูกบ้านทุกคน ปฏิบัติกับคนในชุมชนเสมอภาคกัน เหมือนทุกคนเป็นญาติกันหมด และยังควบคุมลูกน้องก็คือพวกคณะกรรมการของหมู่บ้านให้ทำงานอย่างเป็นทีมเวิร์ค งานทุกงานก็มักสำเร็จไปได้ อย่างราบรื่น จึงทำให้ลูกบ้านในหมู่บ้านทุกคนรักและเคารพผู้ใหญ่จิตาภา มาก ดังนั้น ผู้นำจึงต้องเป็นผู้นำที่สมบูรณ์ ตกผลึกความรู้จะมีแต่ความน่าเชื่อถืออย่างเดียวหรือมีอิทธิพลอย่างเดียวไม่ได้ นอกจากนี้ ผู้นำต้องเป็นผู้มีคุณธรรม และจริยธรรม เป็นปัจจัยที่สร้างหลักประกันความมั่นคงของชุมชน และสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกว่าชุมชนจะไม่ล้มเหลว โดยผู้นำต้องมีความซื่อสัตย์ เสียสละ เห็นอกเห็นใจ ความไว้วางใจ และความรับผิดชอบ เพื่อป้องกันการแสวงหาประโยชน์ส่วนตน แต่เน้นคุณค่าและประโยชน์เพื่อสมาชิกและชุมชน

1.1.2 ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นปัจจัยที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านน้ำใส เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเป็นตัวขับเคลื่อนทำให้เกิดกิจกรรม และสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างประสบความสำเร็จ โดยประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านน้ำใสสามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนได้ รวมถึงในการประชุมงานต่างๆ และเมื่อมีการประชุมเพื่อขอความร่วมมือ หรือร่วมกันจัดทำแผนการพัฒนาชุมชน ประชาชนก็จะได้รับโอกาสในการเสนอความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านน้ำใส นั้น อยู่ในระดับที่ 4 คือประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน กระทำผ่านเวทีประชาคมเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน โดยจะเน้นการมีกิจกรรมร่วมกันของคนในหมู่บ้านเป็นหลัก ซึ่งมีแกนนำที่สำคัญของหมู่บ้าน คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ และภาคีการพัฒนาต่างๆ ที่มาร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านบ้านน้ำใส และจากการที่ลูกบ้านทุกคนมีส่วนร่วมกับชุมชนแล้วเกิดผลลัพธ์ที่ดียิ่ง ทำให้ทุกคนสนใจเข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาของหมู่บ้าน เช่นนี้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านน้ำใส

ชุมชนบ้านน้ำใสนี้เป็นสถานที่ศึกษาดูงานให้กับหน่วยงานต่างๆ ที่สนใจเข้ามาศึกษาในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงด้วย เพราะเป็นศูนย์เรียนรู้ของจังหวัดจันทบุรีและของประเทศ เมื่อมีคนเข้ามาศึกษาดูงาน หรืออบรมที่กองทุนหมู่บ้านก็จะมีชาวบ้านเข้ามาทำหน้าที่ต่างๆ ทั้งในเรื่องของการต้อนรับ ถ่ายรูป แนะนำโครงการต่างๆ ที่มีอยู่ในกองทุนหมู่บ้านเกี่ยวกับการทำการเกษตรและเศรษฐกิจพอเพียง และกลุ่มแม่ครัวจะมาทำอาหารกลางวัน และทำเบรคให้สำหรับผู้เข้ามาศึกษาดูงาน รวมทั้งในชีวิตประจำวันก็จะมีผู้เข้ามาดูแลทำความสะอาดบริเวณของกองทุนหมู่บ้าน ทั้งกวาดใบไม้ รดน้ำต้นไม้ ดูแลความเรียบร้อยของส่วนกลาง เป็นต้น อีกทั้งยังช่วยกันดูแลความปลอดภัยภายในชุมชน/หมู่บ้าน เมื่อมีผู้แปลกหน้าเข้าไปในชุมชนก็จะสื่อสาร หรือติดต่อกันผ่านทางไลน์กลุ่มของหมู่บ้านที่จะมีสมาชิกทุกคนอยู่ในกลุ่ม รวมไปถึงในการประชุมงานต่างๆ เมื่อมีการประชุมเพื่อขอความร่วมมือ หรือร่วมกันจัดทำแผนการพัฒนาชุมชน ประชาชนก็จะได้รับโอกาสในการเสนอความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนด้วยเช่นกัน กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“พอมีงานมาที่คนก็มาช่วยกันเต็มไปหมด คนนั้นก็อยากช่วย คนนี้ก็อยากทำ” (จิตาภา ณะมูล, สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2563)

ทั้งนี้ ทุกคนปฏิบัติให้กับชุมชน/ส่วนรวมเสมือนกับการทำให้ตนเอง สมาชิกของชุมชนบ้านน้ำใสทุกคนพร้อมทำเพื่อหมู่บ้าน เอาหมู่บ้านเป็นตัวตั้ง ผลประโยชน์ทั้งหมดให้หมู่บ้านหมด ซึ่งถ้าจ้างคนอื่นหรือคนนอกพื้นที่มา คนๆ นั้นที่จะมาช่วยด้วยใจก็อาจไม่มาหรือหากมาอาจเป็นเพียงเพราะมาเพื่อค่าจ้างเท่านั้น กรณีนี้สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ถ้าไปจ้างคนอื่นมาทำงานของหมู่บ้าน เราก็ไม่ไว้ใจ ไม่รู้ว่าเขาตั้งใจทำงานจริงหรือป่าวก็ไม่รู้ หรือว่าเขามาเพราะมีค่าจ้างกันแน่ จริงไหม” (นิธิต ณะมูล, สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2563)

กล่าวได้ว่า สมาชิก/ลูกบ้านทุกคนของชุมชนบ้านน้ำใสร่วมมีความสุขกับหมู่บ้านของเขา ร่วมพัฒนากับหมู่บ้าน มีความภาคภูมิใจที่ได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย ถือเป็นแรงผลักดันในการทำงานครั้งต่อไป ทั้งนี้ กิจกรรมและงานต่างๆ ของชุมชนบ้านน้ำใสไม่ได้ทำมาจากคนเดียว แต่เป็นการทำมาจากคนทั้งหมู่บ้าน ซึ่งก็คือ “การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน”

1.1.3 ด้านการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มภายในชุมชนบ้านน้ำใสเป็นสิ่งที่สำคัญ เพื่อรองรับการขยายตัวของกลุ่มอาชีพที่ดีของชุมชน สามารถแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกลุ่มกันได้ ซึ่งก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อสร้างความเข้มแข็ง โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมที่ตนเองได้ทำมา เพื่อสร้างเป็นชุดความรู้สำหรับแนวปฏิบัติของชุมชน และมีการสร้างเครือข่ายระหว่างคนในชุมชนที่มีความคิดและความต้องการคล้ายๆ กัน เพื่อให้กำลังใจซึ่งกันและกันในการทำกิจกรรมหรือการประกอบอาชีพของคนภายในชุมชน ซึ่งการเรียนรู้ร่วมกันก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ดังนั้น ชุมชนบ้านน้ำใสจึงมีการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการสร้างกลุ่มภายในชุมชน และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆ ระหว่างชาวบ้านภายในชุมชน ซึ่งจะเป็นผลดีต่อกลุ่มอาชีพต่างๆ ของชุมชนในระยะยาว

1.1.4 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน เป็นสิ่งที่ชาวบ้านสะสมประสบการณ์ทำงานมา ได้แก่ ภูมิปัญญาเรื่องการตอกภาพ การทำพวงมะโหด การจักสานตะกร้าทางมะพร้าว การทำขนม การทำทุเรียน เป็นต้น ซึ่งได้สืบทอดต่อกันมาของชุมชนบ้านน้ำใส โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนเป็นปัจจัยที่สนับสนุนหรือส่งเสริมให้คนในชุมชนได้พึ่งพาแลกเปลี่ยนหรือเรียนรู้ร่วมกัน แบ่งปันความรู้ภูมิปัญญา

1.1.5 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนบ้านน้ำใสมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้ชาวบ้านได้มีพื้นที่ทำมาหากินก็คือการทำสวนผลไม้ ทรัพยากรอานวยให้คนในชุมชนมีอาชีพ และมีรายได้มาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ปัจจุบันขยะจะเป็นปัญหาใหญ่ แต่ทางชุมชนบ้านน้ำใสก็มีการบริหารจัดการ การณรงค์การจัดการขยะ การคัดแยกขยะ เป็นต้น ซึ่งชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง เป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์ในการดำรงชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น สิ่งแวดล้อมที่ดีจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนดีตามไปด้วย เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ดีจะทำให้สมาชิกหรือชาวบ้านในชุมชนมีความสุขและเกิดความเข้มแข็งในการรวมกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

1.2 ปัจจัยภายนอก มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน โดยตั้งแต่ปี 2556 - ปัจจุบัน ชุมชนบ้านน้ำใสได้มีโครงการเข้ามา

เพื่อพัฒนาหมู่บ้านหลากหลายโครงการ มีทั้งดำเนินการเอง การดำเนินการร่วมกับหน่วยงานอื่น และการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งโครงการที่เข้ามาทำในหมู่บ้าน ล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านทั้งนั้น ทั้งในเรื่องความเป็นอยู่ การสร้างอาชีพ การอำนวยความสะดวก เป็นต้น ซึ่งการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านต่างๆ ทั้งด้านองค์ความรู้ การวางแผน การพัฒนาชุมชน ด้านงบประมาณ ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม และลงไปช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเอง และในส่วนของภาคเอกชนเองก็ตระหนักถึงความสำคัญในการคืนประโยชน์ให้กับคนในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนงบประมาณสำหรับกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนในชุมชน ดังนั้น ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการท้องถิ่นตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการสร้างกลไกความเข้มแข็ง

ผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 กระบวนการบริหารจัดการของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ได้แก่

2.1 ทฤษฎี 5 รวม ประกอบด้วย

2.1.1 รวมใจ คือ การสร้างความเข้าใจ ร่วมกันเปิดใจ สร้างจิตสำนึก รักท้องถิ่น ลดความขัดแย้ง มีวิถีประชาธิปไตย และมีหลักความเท่าเทียม ในการรวมใจนี้ก็จะให้มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำหลักที่ต้องทำหน้าที่ในการรวมใจคนในชุมชนหรือลูกบ้านให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน หากผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติในขั้นแรกคือการรวมใจไม่สำเร็จ กระบวนการอื่นๆ ก็อาจเป็นไปได้ยาก

2.1.2 รวมปัญหา คือ รวบรวมปัญหาของชุมชน/หมู่บ้าน และวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ที่สำคัญต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน อย่างแรกที่สำคัญต้องมองก่อนว่าชุมชนประสบปัญหาอะไร และต้องเข้าใจถึงปัญหานั้นๆ อย่างท่องแท้เสียก่อน เช่น ชุมชนบ้านน้ำใสประสบกับปัญหาขยะพลาสติกที่มีจำนวนมากขึ้นทุกวัน ซึ่งก็เกิดจากชีวิตประจำวันของผู้คนล้วนใช้ถุงพลาสติกอยู่แล้วทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นถุงใส่กับข้าวหรือถุงขนมหรือห่อผลิตภัณฑ์ต่างๆ ล้วนแล้วแต่เป็นพลาสติกทั้งนั้น ซึ่งมีการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันแล้วว่าขยะพลาสติกนี้ทำให้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและทัศนียภาพของชุมชน หากต้องการที่จะลดปริมาณขยะดังกล่าวต้องเริ่มที่ขยะที่มีอยู่ในครัวเรือนหรือที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันของแต่ละครัวเรือน โดยชุมชนได้มีแนวทางการแก้ไขว่าสามารถนำขยะมาแลกกับผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ เพื่อเป็นการช่วยการจัดการกับขยะพลาสติกภายในชุมชน และเป็นช่วยลดปริมาณขยะในครัวเรือนอีกด้วย

2.1.3 รวมทุน คือ การรวบรวมข้อมูลทุนชุมชน(ทุนการเงิน) สร้างรูปแบบการบริหารจัดการร่วมกัน และใช้ประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้าน ทุนในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเพียงแค่เงินเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึง ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางกายภาพ และทุนทางธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น การดำเนินกิจกรรม/โครงการต่างๆ ของหมู่บ้านต้องมีงบประมาณทั้งนั้น จึงจะเริ่มแผนงานได้ ทุนทางการเงินของหมู่บ้านน้ำใสทั้งหมดมาจากเงินหมุนเวียนจากการที่มีผู้เข้ามาศึกษาดูงานในชุมชน และจากตลาดของชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์และสินค้า/ของที่ระลึกต่างๆ ขายมากมาย เช่น ถ่านไร่คว้นที่ทางชุมชนผลิตเอง น้ำส้มคว้นไม้ น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า/ปรับผ้านุ่ม พริกไทยแปรรูป ขนมเค้กกล้วยหอม หมวก เสื้อ พวงกุญแจ แก้วน้ำของบ้านน้ำใส ฯลฯ นอกจากทุนทางการเงินแล้วก็มีทุนมนุษย์ ทุนสังคม ที่ต้องรวบรวมผู้คนให้มาทำงานร่วมกันด้วย หากไม่มีทุนทางสังคมมีแต่ทุนทางการเงินการดำเนินการใดๆ คงเป็นไปได้ยาก เพราะไม่มีกำลังคน ไม่มีคนร่วมช่วยกันคิดช่วยกันทำ

2.1.4 รวมภาคี คือ การแสวงหาภาคีการพัฒนาทั้งหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) และกลุ่มองค์กร โดยประสานความร่วมมือในการพัฒนากับกรมต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหมู่บ้าน อาทิ กรมการปกครอง กรมการพัฒนาชุมชน(พช.) เกษตร ทรัพยากรน้ำ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย(กศน.) สาธารณสุข ตำรวจ และกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร(กอ.รมน.) เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น โครงการการขุดสระ 25 ไร่ เพื่อให้เกษตรกรมีการป้องกันปัญหาภัยแล้ง โดยทางชุมชนไม่สามารถมีกำลังแรงงานหรืองบประมาณในการจัดทำโครงการใหญ่ๆ กันได้เอง จึงได้มีทางกรมทรัพยากรน้ำ ปราจีนบุรี เป็นผู้สนับสนุนโครงการนี้ หรือโครงการการทำถนนลาดยางในชุมชนบ้านน้ำใส ที่ต้องใช้งบประมาณและ

ขั้นตอนต่างๆ ที่มากมาย ชุมชนไม่สามารถสร้างถนนลาดยางของหมู่บ้านเองได้ ทางชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านจึงต้องมีการดำเนินการร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด และขอรับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลด้วย เป็นต้น

2.1.5 รวมใจพัฒนา คือ การกำหนดเป้าหมายทิศทางการพัฒนา(วิสัยทัศน์/ยุทธศาสตร์) แผนพัฒนาชุมชน และที่สำคัญคือ “เน้นการพึ่งพาตนเอง” และหลักการที่จะทำให้เกิดการรวมใจพัฒนา คือ การใช้หลักการทรงงาน เพื่อให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมกันพัฒนา

จากที่ได้กล่าวมา กระบวนการบริหารจัดการของชุมชนบ้านน้ำใสในทฤษฎี 5 รวมนั้น จะเห็นได้ว่าทุกกระบวนการจะต้องผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งสิ้น ซึ่งเป็นหัวใจหลักของชุมชน

2.2 ยึด 23 หลักการทรงงาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในหลวง รัชกาลที่ 9

กระบวนการ/หลักการที่สำคัญมากที่สุดของชุมชนบ้านน้ำใส คือ การระเบิดจากข้างใน เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชน โดยการเริ่มทำอะไรกันเองและคิดกันเอง และเน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก รวมถึงทางชุมชนมีการน้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เพื่อให้มันเกิดผลสำเร็จจริงๆ ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การมีภาพเอา เห็นได้จากครัวเรือนต้นแบบโดยการพัฒนาส่งเสริมความสำเร็จจากจำนวน 30 ครัวเรือน จนมีการต่อยอดขยายผลไปทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน ซึ่งการคิดเองทำเองโดยคนของชุมชนเองก็จะรู้ปัญหาของเราเองแล้วชุมชนก็จะแก้ปัญหาได้ถูกจุด ที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ตั้งแต่จุดเล็กๆ จนไปถึงจุดใหญ่ๆ ของชุมชน ดังวิสัยทัศน์ของชุมชนที่ว่า “อีก 15 ปีข้างหน้า ชุมชนบ้านน้ำใสได้ จะไม่ขอรับเงินสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)” เพราะจะพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้

5. อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษา การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผลดังนี้

(1) ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส โดยปัจจัยด้านผู้นำชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของลัดดาวัลย์ สำราญ (2558) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา : อำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ความรู้ความสามารถของผู้นำก็มีความสำคัญต่อความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นผลจากผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและเป็นที่ยอมรับของชุมชน มีความสามารถในการตัดสินใจ อีกทั้งมีความเสียสละและทำงานเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง และสอดคล้องของกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการ ได้แก่ Khiawlie (2017) ผู้นำที่ดีต้องเป็นบุคคลที่มีศีล สมาน และปัญญา ที่จะพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่จุดหมาย และต้องมีความรับผิดชอบต่อนานาชาติ

(2) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ซึ่งสอดคล้องของกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของ Cohen and Uphoff (1980) ซึ่งแบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิด คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หากต้องการให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง จะต้องพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 4 ชนิดไปพร้อมๆ กัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของประทีป มากมิตร และอารีย์ สุขสวัสดิ์ (2560) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จต่อการพัฒนาชุมชนพุนบ่าเพ็ญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วม อันได้แก่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมในการปฏิบัติงาน ร่วมรับผลประโยชน์ รวมทั้งร่วมการติดตามประเมินผล ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนและความสำเร็จในทุกองค์กร

(3) ปัจจัยด้านการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อสร้างความเข้มแข็ง สอดคล้องกับงานวิจัยของลัดดาวัลย์ สำราญ (2558) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา : อำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นรากฐานและเป็นพลังในการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนได้การเรียนรู้เรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ และชุมชนได้ร่วมกันกำหนดแนวทางพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง

(4) ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมบุรณ์ ธรรมลังกา (2556) ศึกษาเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเรียนรู้ ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันฉันท์พี่น้อง และในชุมชนมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในแง่สมาชิกรุ่นใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง

(5) ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิสิทธิ์ ยิ้มแย้ม และอุษณากร ทาวะรัมย์ (2561) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี พบว่า ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อม ชุมชนจึงมีกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงภูมิทัศน์ กิจกรรมแยกขยะ การสร้างจิตสำนึก และในการเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรที่มีอยู่ภายในหมู่บ้าน รวมไปถึงการเฝ้าระวังในการทำลายทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชน

(6) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิสิทธิ์ ยิ้มแย้ม และอุษณากร ทาวะรัมย์ (2561) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี พบว่า การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน มีการสนับสนุนทั้งทางด้านองค์ความรู้ การวางแผน การพัฒนาแผนชุมชน ด้านงบประมาณ และลงไปช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน ที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเอง

นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า กระบวนการบริหารจัดการของชุมชน มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส โดยกระบวนการบริหารจัดการของชุมชนที่เอื้อต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ หลักทฤษฎี 5 รวม และ 23 หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในหลวง รัชกาลที่ 9 โดยหลักทฤษฎี 5 รวม นั้น เป็นหลักการที่ชุมชนได้คิดสร้างขึ้นมากเพื่อเป็นกระบวนการในการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 1.รวมใจ 2.รวมปัญหา 3.รวมทุน 4.รวมภาคี และสุดท้าย 5.รวมใจพัฒนา ซึ่งสิ่งสำคัญของชุมชนบ้านน้ำใสคือ “เน้นการพึ่งพาตนเอง” และหลักการที่จะทำให้เกิดการรวมใจพัฒนา คือ การใช้หลักการทรงงาน ทั้ง 23 หลักนั้นควบคู่ไปด้วย ซึ่งทฤษฎี 5 รวมของชุมชนบ้านน้ำใส ทำให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นตัดสินใจ และลงปฏิบัติด้วยในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การรวมใจจนถึงการพัฒนา อีกทั้งการยึดหลักการทรงงาน ทำให้ชุมชนเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นมามากมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิสิทธิ์ ยิ้มแย้ม และอุษณากร ทาวะรัมย์ (2561) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี พบว่า กระบวนการจัดการของชุมชนส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน เนื่องจากการจัดทำแผนชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการดำเนินงานในชุมชนที่มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรต่างๆ ภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน เกษตรฯ กลุ่มอาชีพ กลุ่มOTOP และบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานต่างๆ ภายในชุมชน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะที่เป็นนโยบายในเชิงนโยบายที่สำคัญดังนี้

6.1.1 ส่งเสริมการติดต่อสื่อสารกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนอย่างเสรีและเป็นกันเอง เพื่อให้คณะกรรมการหมู่บ้านรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชุมชน โดยผู้ใหญ่บ้านจะต้องสร้างความคุ้นเคยกับทุกๆ คน และเข้าใจในการทำงานของคณะกรรมการ ให้ความสนทนสนม ช่วยเหลือและเห็นความสำคัญของแต่ละฝ่าย และการสั่งงานต้องมีการลดขั้นตอน เพื่อให้มีความกระชับ เข้าใจง่าย

6.1.2 ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตำแหน่งคณะกรรมการชุมชนให้กับสมาชิกในชุมชน เพื่อให้การทำงานของคณะกรรมการชุมชนมีบทบาทที่ชัดเจนมากขึ้น และได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดความมั่นใจในการทำงานของคณะกรรมการชุมชนมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความสุขแก่สมาชิกในชุมชนและคณะกรรมการชุมชน

6.1.6 ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มธุรกิจชุมชนอย่างกว้างขวาง เพื่อชาวบ้านให้เกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถประกอบธุรกิจ และพึ่งพาตนเองได้

6.2 ข้อเสนอแนะการทวิจยครั้งต่อไป

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินวิจัยหลังจากนี้ คือ

6.2.1 การศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องของระดับของความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้ทราบถึงระดับของความเข้มแข็งของชุมชน และศึกษาปัญหาอุปสรรคในการบริหารงานของชุมชน เพื่อหาแนวทางในการป้องกันเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

6.2.2 ควรศึกษาการสร้างคามเข้มแข็งของชุมชน ในชุมชนอื่นๆ เพื่อหาจุดร่วมและจุดต่างของการเกิดความเข้มแข็งในบริบทที่แตกต่างกัน โดยทำการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบ เนื่องจากการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอื่นๆ อาจเหมือนหรือต่างกับชุมชนบ้านน้ำใส

6.2.3 ควรศึกษาการสร้างคามเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ในช่วงเวลาอีก 5 - 15 ปีข้างหน้า ว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ หากมีความเปลี่ยนแปลงปัจจัยใดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และอย่างไร เพื่อศึกษาพัฒนาการในการการสร้างคามเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส

6.2.4 ควรศึกษาโดยการใช้วิธีการศึกษาเชิงผสมผสาน เพื่อเป็นการสำรวจความเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้านและประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็ง และกระบวนการในการบริหารจัดการชุมชน เพื่อให้ได้ข้อสรุปในระดับกว้าง

7.สรุป

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส มี 6 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัจจัยด้านการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี คือ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้หมู่บ้านพัฒนาไปได้ และทำให้เกิดกิจกรรม และสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างประสบความสำเร็จ หากไม่มีการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่มีคนมาร่วมคิดร่วมทำด้วยกัน กิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านจะดำเนินไปอย่างยากลำบาก และอาจไม่ประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ยังมีกระบวนการบริหารจัดการของชุมชนที่เอื้อต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ หลักทฤษฎี 5 รวม และ 23 หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ซึ่งหลักทฤษฎี 5 รวมนั้นเป็นหลักการที่ชุมชนได้คิดสร้างขึ้นและจะใช้ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นข้อค้นพบที่ช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม ซึ่งจะส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเกิดความความเข้มแข็งได้

รายการอ้างอิง

จิตภา ณะมูล (บรรณาธิการ). (2561). แผนพัฒนาหมู่บ้าน ประจำปี2561 บ้านน้ำใส หมู่ที่ 11 ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี. เอกสารไม่ตีพิมพ์.

นภาพรณ ะหวานนท์. (2550). ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิธิต ณะมูล. (2562, 20 มิถุนายน). ผู้อาวุโส ชุมชนคลองน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา จังหวัดจันทบุรี. สัมภาษณ์.

นิธิศ ณะมูล. (2562, 20 สิงหาคม). ผู้อาวุโส ชุมชนคลองน้ำใส ตำบลทุ่งเบญจา จังหวัดจันทบุรี. สัมภาษณ์.

ประทีป มากมิตร และ อารีย์ สุขสวัสดิ์. (2560). (กรกฎาคม - ธันวาคม 2560). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จต่อการพัฒนาชุมชนพุน
บำเพ็ญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร. วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลป
ศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์. 19 (2): 95-105.

รพีภัทร์ สุขสมเกษม. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปาก
เกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลัดดาวัลย์ สำราญ. (2558). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. คณะ
บริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.

วิสิทธิ์ ยิ้มแย้ม และอุษณากร ทาพระมย์. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ
อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัย
บูรพา.